DOCUMENTE DIN COLECȚIA MMB PRIVIND PERSONALITATEA LUI MANUC BEY

Speranța Diaconescu
Maria Grigoriță

Impunându-se în ritm alert în societatea românească de începutul sec. XIX, marii negustori și zarafi – oameni de afaceri cum am spune cu un termen modern – au reprezentat factorul economic nou care a determinat modificări de amploare atât pe plan social cât și în viața politică.

Bazată pe puterea banului, importanța lor crește continuu; ei se extind în afaceri de anvergură, cumpără moșii și ranguri boierești, se afirmă în administrația orașelor, sunt admiși în Divan.

În acest context se conturează personalitatea lui Manuc Bey, negustor armean care, la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX se afirmă în viața atât de frământată caracteristică sud-estului Europei. Derulându-și viața cotidiană între Rusciuc, București și Odesa, dar extinzându-și controlul și influența pe o zonă mult mai mare între Constantinopol, Petersburg și Viena, acesta, cumpără prietenii, susținători ori informatori, îmbinând cu abilitate afacerile cu politica, interesele personale cu cele conjuncturale ale ariei în care și-a desfășurat activitatea.

Înzestrat cu simț practic și diplomație, dar și cu o avere considerabilă pe care se străduia să o sporească, alunecos, prudent și versat, el cultivă pe marii dregători ai Porții într-o perioadă când interesele lui se materializau în Imperiul Otoman, pentru ca apoi să se orienteze spre ruși, imediat ce aceștia preiau controlul operațiunilor militare.

Negustor și zaraf cu precădere, el va exercita din umbră o influență politică cu consecințe de perspectivă în evenimente majore.

Să urmărim, punctate succint, în evoluție cronologică, viața și activitatea lui Manuc Bey.

– Se naște la Rusciuc în 1769 ca fiu a lui Mardiros Mirzaean și al Mamilei Hamum Oglu; copilăria și primii ani de învățătură (12 ani) și-i petrece la Rusciuc;

– 1780–1785 este trimis la Iași și Botoșani pentru a se inița în afaceri comerciale de la negustorii armeni de aici; acum învață limba română; prima căsătorie cu fiica lui Avet, un armean bogat din Rusciuc;

– 1793–1794 prima mențiune privind afacerile comerciale ale lui Manuc: litigiul cu Bogos Sebastian, un armean din Botoșani cu care va rămâne în relații toată viața;

– 1794–1796, după un conflict cu ayanul Rusciucului, stins cu abilitate printr-un împrumut, Manuc devine vistier și intim colaborator al acestuia; împrumută cu bani pe puternicii vremii (pașa de Rusciuc, domnitorul Țării Românești Constantin Vodă Ipsilanti), concomitent desfășoară un intens negoț cu orașele sud-dunărene, cu Imperiul țarist, cu Imperiul Otoman; stabilește legături la București, contribuie la stârpirea banditismului din zona Rusciucului și la organizarea și ajutorarea acestei regiuni;

– 1795 a doua căsătorie cu Mariam, fiica lui Hagi Hariton; cu aceasta a avut 5 copii, 3 fete și 2 băieți; unul din băieți, Murad a moștenit ansamblul cunoscut cu numele de Hanul Manuc;

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

– 1802 este numit serdar de domnitorul Constantin Ipsilanti;

– 1803 „Mannoci boier şi mare proprietar în Valahia"[1] este numit paharnic; primeşte în administrare salinele din Ţara Românească; 1803 începe construcţia hanului, pe terenurile Curţii Vechi, terenuri cumpărate prin licitaţie în 1793; deţinea case şi locuri de case în Bucureşti;

– 1804 cumpără o vie în dealul Bucureştilor şi alte două vii în împrejurimi, precum şi o moşie de 700 stânjeni la Floreşti; îşi extinde afacerile în Ţara Românească şi la Constantinopol axându-se pe negoţul cu grâu; cumpără prietenii dar şi informaţii; cu spirit prevăzător şi abil diplomat devine preţuit atât pentru banii lui cât şi pentru sfaturile sale;

– 1806 războiul ruso-turc îl proiectează în inima evenimentelor: adept al politicii de prietenie între Turcia şi Rusia, colaborator intim al puternicilor zilei (pune la dispoziţia sultanului Selim III banii necesari politicii reformatoare pe care acesta o promova, sprijină băneşte şi pe marele vizir Mustafa Bairactar, iar Constantin Vodă Ipsilanti îl foloseşte „cu izbândă în toate prilejurile critice ale Ţării Româneşti, ca mijlocitor devotat intereselor acestui principat")[2], salvator al Bucureştiului de două ori de la jaf şi incendiu, om de legătură între statul major rus şi marele vizir Mustafa Paşa[3], dar şi agentul comandamentului rus (transmitea discuţiile şi evenimentele de la Înalta Poartă), cu numeroase simpatii printre negustorii dar şi printre diplomaţii de pe malurile Dunării sau în trecere pe aici, abil negociator şi un bun cunoscător al problemelor balcanice;

– 1807 este însărcinat să poarte negocieri cu ruşii în vederea încheierii păcii ruso-turce; negocierile se vor desfăşura şi în anii următori: 1808, 1810, 1811 susţinute de o bogată corespondenţă între Manuc Bey şi marele vizir Mustafa;

–1808 plăteşte toate cheltuielile necesare pentru buna funcţionare a cetăţilor turceşti de la Dunăre; este numit de Înalta Poartă „Voievod al Moldovei"[4] şi la sfârşitul anului se stabileşte în Ţara Românească dezvoltându-şi o numeroasă reţea de informaţii ce funcţiona între Constantinopol şi ruşi; este propus de ambasadorul rus Luca Chirico pentru a fi decorat cu Ordinul „Sfânta Ana";

– 1809 cumpără satele Tâncăbeşti, Dragomireşti, Pasărea, Moara Seacă de lângă Bucureşti şi numeroase moşii în Ilfov şi Prahova; este numit dragoman titular, înaltă demnitate cu caracter onorific al Imperiului otoman;

– 1810 este decorat şi de Imperiul ţarist cu Crucea Sf. Vladimir clasa a III-a;

– 1811 cumpără Munţii Clăbucet, Piscul Câinelui şi partea dinspre Sinaia a Munţilor Bucegi;

– 1812 fuge la Braşov pentru a-şi salva viaţa lăsându-şi familia ostatică şi averea sechestrată de turci, iar în 1813 se refugiază la Sibiu;

– 1813 obţine cetăţenia rusă; la presiunea acestora îşi recuperează familia şi averea;

– 1814 este numit consilier de stat al Imperiului Austriac;

– 1815 se stabileşte la Hânceşti lângă Chişinău; intenţia sa era de a construi un oraş lângă Reni;

– 1817 moare la moşia sa de la Hânceşti[5].

---

[1] Hurmuzaki, Documente, II/1, p. 505.

[2] MMB, Colecţia de Documente, nr. inv. 35.042.

[3] H. Dj. Siruni, *Bairakdar Moustapha Pascha et Manouk Bey „Prince de Moldavie"*, Balcania VI, 1943, p. 68.

[4] MMB, Colecţia de Documente, nr. inv. 26.515 (copie după originalul turc).

[5] Ionescu Ştefan, *Manuc Bey zaraf şi diplomat la începutul secolului al XIX-lea*, ed. Dacia, Cluj Napoca, 1976.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

În colecţia de Documentare a MMB, personalitatea lui Manuc Bey este bogat ilustrată documentar. Documentele originale (acte şi scrisori autografe, ciorne ale acestora sau copii realizate de secretarii lui Manuc sau de el însuşi), care îi conturează personalitatea şi activitatea provin din surse diferite. Unele au format arhiva familiei stabilită la Hânceşti, provenind deci de la conacul de aici; altele au ajuns în Arhiva Politicii Străine a Rusiei din Moscova (fond 128, 1918, 1919, 2121, 74), Arhiva Istorică (fond 9, 2), Cancelarie (fond 2320, 2315, 1922), sau Arhiva din Chişinău de unde MMB deţine un număr impresionant de fotocopii. Acestora li se adaugă fotocopii ale documentelor din Arhiva Centrală Istorică de Stat din Leningrad (fond 880, 496, 379), Arhivele Statului din Bucureşti, a unor arhive muzeale judeţene, precum şi din colecţii particulare. redactarea acestor documente a fost făcută în limbile armeană, turcă, rusă, franceză, greacă şi română.

În continuare vom face o prezentare tematică a acestor documente.

Menţionăm că sistematizarea fondului documentar Manuc deţinut de MMB a avut la bază însemnările rezumative referitoare la conţinutul acestora realizate de regretatul profesor H. Dj. Siruni.

Manuc Bey ca om de afaceri
(activitatea se desfăşoară pe două direcţii: comerţ şi cămătărie)

Comerţ: cu produse variate precum făină, grâu, sare, unt, seu alb, seu galben, grăsime, mătase, blănuri, inele, cutii, ceasuri, fier şi cântare din fier;

liste de cumpărături;
liste de socoteli;
liste de cheltuieli personale;
liste obiecte achiziţionate şi costul lor;
note privind cumpărăturile făcute;
recomandări pentru cumpărarea diferitelor produse;
liste privind aprovizionarea unor regimente turceşti;
liste cu cumpărăturile făcute pentru unele oraşe (Isaccea, Silistra, Ismail);
caiet cu afacerile comerciale din Odesa
caiete de socoteli.

Cămătărie: scrisori prin care se solicită diverse sume drept împrumut,
scrisori prin care se confirmă primirea unor sume de bani;

scrisori de restituire a unor împrumuturi;
liste de debitori;
liste cu sumele oferite ca împrumut;
liste cu sumele de bani recuperate de la datornici;
chitanţe.

Documentele ilustrează legături de afaceri cu negustori din principalele centre sud-dunărene, din Turcia, Basarabia, Transilvania, Ţara Românească, Moldova, Rusia. Dintre aceştia menţionăm pe: Memiş Mehmed, Ismail ayanul Rusciucului, Ahmed aga, seraschierul Dunării, Mehmed din Silistra, Topal Mahmed, Kehya Zade, Mehmed Said, Ahmed Ayanul Rusciucului, Mustafa seraschierul Dunării, Ali ayanul Rahovei, muftangiul Zimnicei, Tersenek Oglu, Simion fiul lui Bogos, Eremia Eghiazemian, Dimitrie Hagi Ianuş, slugerul Anghelache, C. Samurcaş, Abdullah Bosniac aga, Mangasar din Sumla.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Averile lui Manuc

de pe malul drept al Dunării;
din Ţara Românească;
din Basarabia;
achiziţii, vânzări, schimb de moşii;
indicaţii privind diverse tranzacţii imobiliare;
lista proprietăţilor din Ţara Românească, cu întinderea şi preţurile lor;
hotărnicii;
note privind arendele unor localităţi.

Dintre proprietăţile lui Manuc sunt consemnate date despre viile din Dealul Bucureştilor, hanul din centrul capitalei, satele Giuleşti, Pasărea, Tâncăbeşti, , Dudeşti, Dragomireşti, Moara Domnească, Sohăneşti, o grădină la Cule, moşiile de la Orhei sau cele din Reni, printre participanţii la tranzacţii numărându-se Nicolae Saegiul, Const. Ştefănescu, Hagi Gheorghe, Iosif Fonton, răzeşii din Sohăneşti.

Manuc ca om politic

scrisori cuprinzând ştiri confidenţiale asupra nemulţumirilor locale şi a diferitelor mişcări interne, primite sau transmise de Manuc Bey;
păreri legate de stări conflictuale zonale;
lămuriri şi sfaturi privind situaţia internaţională;
memorii şi rapoarte către administraţia rusă privind serviciile aduse de el;
răspunsuri la diferite întrebări puse de guvernul rus;
înştiinţări despre operaţii militare ruse lângă Isaccea;
consemnările discuţiilor confidenţiale referitoare la misiunea lui Manuc Bey de mediere a unei păci între ruşi şi turci;
informaţii despre situaţia trupelor turceşti staţionate la Dunăre (numărul acestora, pregătire, mişcările de regimente);
organizarea reîntoarcerii unor turci în Imperiul Otoman;
înştiinţare de simpatiile de care se bucură în rândul unor înalţi demnitari ruşi şi turci;
cerere de sprijin contra asupririlor Înaltei Porţi;
plângeri în legătură cu abuzurile oficialităţilor;
intervenţii pentru susţinerea sau înlăturarea de domnitori.

Legăturile cu turcii sunt ilustrate în special de corespondenţa purtată cu personalităţi ca Bayractar Mustafa paşa, Kehya Zade Ahmed aga, Ahmed aga, Kiose Kehaia, Bogdan Avedici.

Legăturile cu Rusia, care includ corespondenţa cu ţarul Alexandru I, gen. Bagration, gen. N. Kamenski, consulul Luca Chirico, gen. Behmetov, contele Capo D'Istria, gen. Nesselrode, mitropolitul Ignatie, episcopul armean Gligor Zackarian.

Legăturile cu Ţările române: domnitorii Alex. Şuţu, Ioan vodă Caragea, Alex. Hangerli, Scarlat Calimachi, Înaltul Divan al Ţării Româneşti, mitropolitul Ungro-Vlahiei.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Privilegii acordate lui Manuc

propunere de numire ca domn al Moldovei a lui Manuc Bey;
conferirea ordinului Sfântul Vladimir şi propunere de decorare cu ordinul Sfânta Ana;
scutiri de dări în Ţara Românească şi Basarabia;
acordarea dreptului de încasare a unor impozite;
confirmări de privilegii.

Probleme de familie

scrisori privind educaţia copiilor;
deplasări pentru afaceri;
vizite de familie, precum şi cele făcute la moşii;
instrucţiuni privind mutarea familiei de la Braşov în Basarabia;
relatări despre starea sănătăţii;
probleme de îngrijire a casei;
angajarea unui medic de familie;
sosirea în carantină a familiei sale.
Sunt consemnări redactate şi semnate de Manuc însuşi, de fiul său Murad, de fiica sa Ecaterina, cumnatul Asvadur Avedian, medicul J. Henri Jucker.

Intervenţii şi recomandări de persoane

intervenţii pentru decorarea oamenilor săi de încredere, pentru reînnoirea acestora în funcţii (spătaru Iancu), sau pentru eliberarea unei fetiţe răpite (Zaine);
recomandări de negustori (Ali Bey, Kiose Kehaia, Michirdie, Agop, Ivanco din Şistov).

Diverse

scrisori de mulţumire (pentru ospitalitate, pentru ajutoare materiale);
scrisori prin care se cer veşti sau se afirmă sentimente de prietenie;
scrisori însoţitoare a unor daruri de preţuire;
salutări;
invitaţii (capcană) de revenire în Turcia;
relatarea ajutorului dat fiului rebelului paşă de Vidin, Pasvan-Oglu, întâlnit la Viena;
vocabular de corespondenţă convenţional;
foaie cu 24 impresiuni de peceţi în tuş;
jurnal de călătorie prin Bucovina, Imperiul Austriac, Germania, Franţa scris de fiul lui Manuc;
ajutoare diverse: acordate unor persoane sau instituţii (Spitalul Filantropia);
adresă omagială în versuri, scrisă la Viena;
planul unui proiect de oraş în Basarabia, la Tomorova;
testamentul lui Manuc Bey;
documente privind situaţia familiei şi a averilor lui Manuc rămase după moartea sa;
corespondenţă purtată de fiul lui Manuc privind vânzarea hanului din Bucureşti.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Multitudinea de documente, dar în special de date și evenimente consemnate de acestea, numeroasele informații legate de situația economică, politică și socială din sud estul Europei, aduce în fața cercetătorului o epocă frământată, plină de acțiune, cu o trepidantă desfășurare de evenimente subterane, o epocă în care, cu definitive implicații în dezvoltarea istorică ulterioară a zonei din dreapta și din stânga Dunării, un rol important revine noilor sisteme economice care acum se formează, capitalului bancar ce tinde să devină atot-stăpânitor.

SUMMARY

Documents is the Collection of the Museum of the Municipality of Bucharest, Concerning the Personality of Manuc Bey

One of the businessmen who worked the Romanian social, economical and political life, was Manuc Bey, an Armenian merchant and usurer who spent his everyday life in Ruscink, Bucharest and Odessa, but whose area of influence was extending over wider areas comprising Constantinopol, Petersburg and Vienna. His life and personality are well represented by documents in the collection of the Museum of the Municipality of Bucharest.

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

Manuc Bey (după un portret în ulei).

Negustori şi boiernaşi din Bucureşti (după albumul lui August von Herilstern).

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro

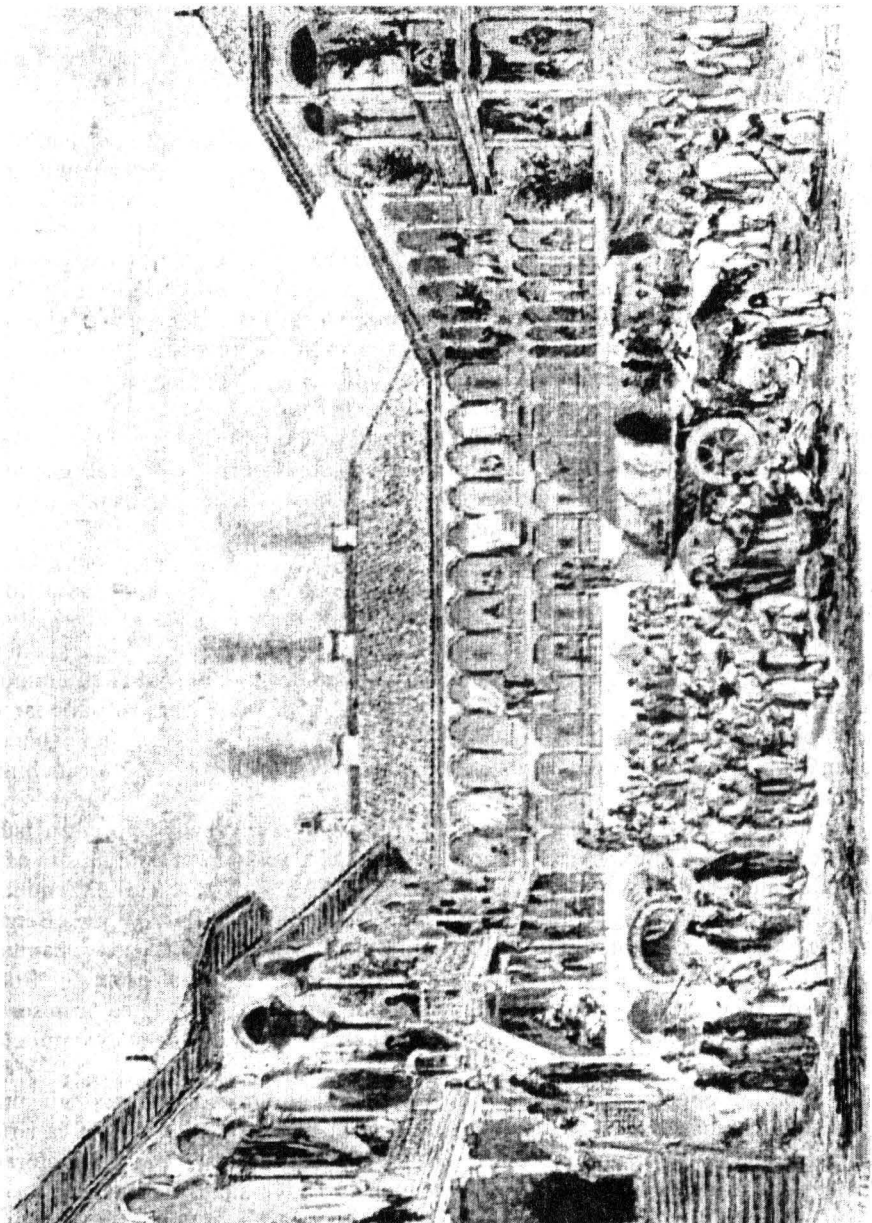

Hanul lui Manuc din Bucureşti la 1841 (după un desen de M. Bouquet).

www.muzeulbucurestiului.ro / www.cimec.ro